

Noordzeewrakken verdienen onze bescherming

De laatste decennia draait de bootvisserij op 'onze' Noordzee veelal om de wrakvisserij op gul en zeebaars. Alles wat je van zo'n wrak ziet, is de weergave op het scherm van de visvinder en vervolgens (hopelijk) de vis die je er naar boven haalt. Maar hoe ziet dat wrak er eigenlijk onder water uit? En hoe zit het met duurzaam gebruik van deze wrakken? Vier organisaties sloegen de handen ineen en werkten onder de naam 'Bescherm een wrak' aan een betere bescherming van wrakken in de Noordzee. Een rondvraag langs de projectpartners naar wat er de afgelopen jaren veranderd is.

Het lijkt misschien een rare combinatie - twee natuurbeschermingsorganisaties, een stichting opgericht door duikers en Sportvisserij Nederland, die samen werkten voor één doel: het beter

beschermen en duurzaam gebruiken van scheepswrakken in de Noordzee. De een wil natuurbehoud, de ander wil kunnen duiken of vissen. Liggen de belangen dan niet te ver uiteen? Nou nee, vonden de organisaties. De

vier partners zijn bijeengekomen in een strandpaviljoen in Scheveningen. Uitkijkend over een kalme Noordzee bespreken zij hun samenwerking gedurende de afgelopen jaren. "Wrakken en al dat erop leeft, staan onder

Heel soms kunnen we zelfs vanaf het schip een wrak al zien liggen op de bodem

Scheepswrakken werken als een magneet voor allerlei soorten vis, zoals hier steenbolken.
Foto's (tenzij anders vermeld): Cor Kuyvenhoven

al zien ze er vaak zo uit, het zijn allemaal verschillende diersoorten. Uit onderzoek is gebleken dat op wrakken totaal andere dieren leven dan op het omliggende zand. Dat komt omdat wrakken harde ondergronden zijn, waar zich andere dieren op

druk", zo geeft Niels Breve van Sportvisserij Nederland de aftrap. "Scheepswrakken worden niet alleen bezocht door zeehengelaars. Ook beroepsvisserij, duikers, biologen, archeologen en bergers hebben elk op hun eigen manier interesse in de wrakken die er liggen. Dat terwijl wrakken vol zitten met leven. En veel nieuwe komen er niet meer bij."

SCHITTERENDE ONDERWATERWERELD

Wat bleek er nodig voor een goede bescherming? "Allereerst het besef dat er tienduizenden wrakken in de Noordzee liggen en het besef dat hun ecologische waarde groot is", zegt Klaudie Bartelink van Stichting Duik de Noordzee schoon. Als ervaren Noordzeeduikster, duikt zij al jaren op wrakken in de Noordzee. "Velen denken dat de Noordzee een troebele zee is, waar je als duiker onderwater helemaal niets kan zien", legt Bartelink uit, die als filmmaakster zelf ook onder water filmt. "Maar niets is minder waar. Verder op zee, kan de zee enorm helder zijn. Heel soms kunnen we zelfs vanaf het schip

een wrak al zien liggen op de bodem. Door het laten zien van foto's en video's, wilden we de wrakken bij een groter publiek zichtbaar maken" zegt Bartelink. "Ik zelf heb ook verstedeld gestaan van de prachtige beelden die op de scheepswrakken zijn gemaakt. Wat een mooie onderwaterwereld hebben wij in de Noordzee," vindt Lotte Kauffman, medewerker communicatie en educatie bij Vereniging Kust en Zee. "Door de afgelopen jaren deze mooie foto- en videobeelden met het publiek te delen, weten nu veel meer Nederlanders, van algemeen publiek tot duikers en vissers tot de politiek, hoe bijzonder de scheepswrakken zijn." Het zijn inderdaad mooie beelden: een groene zee, een grote zandvlakte en daarop een volledig begroeid object, een gezonken schip. En er zwemmen talloze vissen. Het ziet er mooi uit, maar wat maakt deze wrakken dan zo bijzonder? "Wrakken zijn eigenlijk als oases in zee", vertelt Lisa van der Veen, projectleider bij Stichting De Noordzee. "Ze raken binnen korte tijd helemaal begroeid met zeeleven. Dit zijn geen planten,

DE PARTNERS BINNEN 'BESCHERM EEN WRAK':

- *Sportvisserij Nederland* Landelijke vereniging die (inter)nationaal de sportvisserijbelangen behartigt. Met veel expertise, grote inzet, betrokkenheid en een uitgebreid netwerk van relaties op het gebied van recreatie-, natuur- en waterbeheer. Ze zorgt ervoor dat sportvissers mogen vissen, dat er vis zit en dat sportvissers kunnen vissen.
- *Stichting De Noordzee* Onafhankelijke natuur- en milieuorganisatie die zich inzet voor een gezonde en schone zee, vol vissen, dolfijnen en ander leven. Zij pleiten dan ook voor een duurzaam gebruik van de Noordzee.
- *Stichting Duik de Noordzee schoon* Duikers ontdoen wrakken van visnetten, lijnen, vishaakjes en vislood. Het doel is de bewoners van de wrakken hun veilige schuilplaats terug te geven. Tevens promoten ze de Noordzee als natuurgebied voor een zo breed mogelijk publiek door kwalitatief hoogwaardige foto's en films te maken.
- *Vereniging Kust & Zee* Samenwerkingsverband van de Nederlandse en Belgische leden en lidorganisaties van de Europese Coastal & Marine Union (EUCC). Kust & Zee wil een rijke, gezonde en aantrekkelijke Kust en Zee voor zowel mens als natuur realiseren, waar behoud, gebruik, beheer en ontwikkeling samengaan.

BEGROEID ALS EEN TROPISCH REGENWOUD

vestigen. Op een wrak ontstaat dus een heel ander leefgebied. Bovendien blijkt uit recent onderzoek, dat op wrakken onderling ook heel verschillende soorten leven. Het laat zien dat elk wrak uniek is, met een eigen leefgemeenschap.”

MONITOREN

Dat er ook nog maar weinig bekend is over wat er op de wrakken leeft, bleek toen er door de organisaties in 2011 en 2012 een duikexpeditie naar de Doggersbank werd georganiseerd, een ondiepe zandbank midden in de Noordzee. "Tijdens beide reizen werd door het team van marien biologen en duikers zeker tien diersoorten waargenomen die nooit eerder op Nederlandse bodem werden aangetroffen. Een fantastisch resultaat", vertelt Bartelink. "Het toont wel aan hoe weinig kennis er is en – willen we wrakken meer kunnen bescher-

men – hoe belangrijk het is dat we meer kennis over wat er op de wrakken leeft moeten verzamelen, zodat we beter weten wat we beschermen," zegt Van der Veen. "Samen met Stichting Anemoon en Duik de Noordzee Schoon zijn we bezig geweest met kennisvergroting over aanwezige diersoorten op wrakken door onderwatermonitoringen. In totaal zijn er door diverse onderzoeken samen te voegen nu 293 verschillende soorten op de wrakken aangetroffen. Met dat monitoren willen we ook in de toekomst verder gaan.”

BELANGEN

Er spelen veel belangen rond al die scheepswrakken, zo blijkt. Sportvissers willen natuurlijk graag vis vangen. Duikers willen erop duiken en soms ook op souvenirs jagen. Biologen willen meer weten van het leven op de wrakken. Archeologen zijn geïnteresseerd in wrakken als cultureel historisch erfgoed, wat betekent dat zij vooral niets eraan veranderd willen zien. Dan zijn er nog beroepsvissers die bij de wrakken vissen. Ze gaan met sleepnetten zo dicht mogelijk erlangs of zetten staande netten rondom een wrak uit. Ook zijn er bergers, ondernemers die de wrakken juist om hun metalen als waardevol zien en juist die wrakken in stukken omhoog halen om er iets aan te verdienen.

Een voorbeeld van hoe deze belangen met elkaar verstrengeld raken, vind je bij drie historische scheepswrakken, die vlak bij elkaar voor de kust van Scheveningen liggen. Deze drie Britse

kruisers zijn gebombardeerd en gezonken tijdens de Eerste Wereldoorlog, bijna 100 jaar geleden. "Bij deze ramp zijn 1.459 Britse soldaten omgekomen," vertelt Bartelink. "Nu is het wrak prachtig begroeid en duiken we er graag op. Maar als duikers treffen we er veel visnetten, vislijnen en lood aan die vissers verliezen. En bergers zijn momenteel bezig de wrakken met grote grijpers te slopen, omdat ze de metalen omhoog willen halen. Onacceptabel. Dit zijn oorlogsgraven. In 2011 hebben we een petitie 'Stop de sloop' aangeboden aan toenmalig Staatssecretaris Zijlstra van OCW. Zijn ministerie is in de mogelijkheid om het UNESCO verdrag voor onderwater erfgoed te ratificeren, een maatregel die deze wrakken direct beter zou beschermen. Tot op heden is dat helaas nog niet gebeurd. Afgelopen winter zijn de bergers opnieuw bezig geweest de wrakken te slopen en onderdelen omhoog te halen. We hopen dat ratificatie medio 2014 alsnog gebeurt.”

BESCHERMING

Kunnen wrakken als deze dan niet door de overheid beschermd worden? "Vanuit de overheid is wettelijke bescherming moeilijk te regelen", aldus Van der Veen. Daarom wilden de organisaties al de belanghebbenden om tafel om gezamenlijk tot een vorm van bescherming te komen en afspraken te maken om de wrakken duurzamer te gebruiken. Maar tot een echt beschermingsplan is het de afgelopen jaren helaas niet gekomen. "In de eerste bijeenkomst hebben we

Voortdurend zorgvuldig noteren welk dierlijk leven er waar op het wrak wordt aangetroffen.

Wij bevrijden talloze vissen en krabben en kreeften uit de lijnen en netten

De vrijwilligers van Duik de Noordzee Schoon bevrijden talloze vissen en krabben en kreeften uit de lijnen en netten.

uiteengezet wat ieders belangen bij wrakken zijn", aldus Van der Veen. Kauffman vertelt verder: "Voor het eerst waren echt alle belanghebbenden bij elkaar en werd er geluisterd naar elkaars standpunt, waarbij de gemoederen hoog konden oplopen... Na die eerste bijeenkomst zijn er nog kleinere bijeenkomsten geweest, waarin een inventarisatie is gemaakt van welke wrakken voor welke doelgroepen het belangrijkst zijn. Er is uiteindelijk een rapport uit gekomen, met aanbevelingen over welke wrakken het beste beschermd kunnen worden en met aanbevelingen voor de overheid." Maar van daadwerkelijke afspraken onderling is het niet gekomen. Dat bleek moeilijker dan gedacht. "De belangen lagen erg ver uit elkaar", zegt Kauffman. "Het is een lang en moeizaam proces, waaraan we hopelijk een goede start hebben gegeven.”

KAN HET EIGENLIJK WEL, WRAKKEN BESCHERMEN?

"Er hoeft geen hek omheen", legt Van der Veen uit. "Het gaat erom dat we met elkaar de wrakken zo gebruiken dat onze kleinkinderen er ook nog kunnen duiken of vissen." Bartelink vult aan: "Daarvoor moet

je het wrak in ieder geval in tact laten. En dus met elkaar tot overeenstemming komen wat we wel en niet op bepaalde wrakken doen, die heel bijzonder zijn vanuit zowel archeologisch of ecologisch oogpunt.”

SPOOKVISSEN

De afgelopen jaren hebben de organisaties ieder vanuit hun eigen expertise bijgedragen aan bescherming van de wrakken. "Ook voor beroeps- en sportvissers lag er een flinke uitdaging," vertelt Bartelink. Zij richtte samen met haar partner Ben Stiefelhagen in 2010 Duik de Noordzee Schoon op, omdat zij met eigen ogen zag hoe vervuild de wrakken waren. Beroepsvissers verliezen hun netten wel eens aan een wrak. Deze raken dan verstrikt in het wrak. Ook vinden de duikers talloze vislijnen van sportvissers. De lijnen breken af omdat de haken aan de wrakken blijven hangen. "Die netten, lijnen en haken blijven doorvissen. Spookvissen, noemen we dat. Wij bevrijden talloze vissen en krabben en kreeften uit de lijnen en netten. Dat is gevaarlijk werk, waar je ervaren duikers voor nodig hebt. Gelukkig hebben we de afgelopen jaren enthousiaste en zeer bekwame duikers met diverse expertise aan ons weten te binden.

Met een vrijwilligersteam hebben we in totaal 100 wrakken schoongemaakt van visnetten en lijnen", vertelt Bartelink.

Ook vinden de duikers veel lood onderwater, want als de lijnen afbreken, raken de zeehengelaars vaak ook hun lood kwijt. "Lood is een giftige stof, die je niet in het zeemilieu wil

OASES VAN LEVEN

Er liggen duizenden wrakken in het Nederlandse en Belgische deel van de Noordzee. Van hele oude wrakken uit de Gouden Eeuw, tot recenter gezonken vrachtschepen. Deze schepen zonken met alles nog aan boord en vormen zo ware schatten op de bodem van de zee. Elk wrak is in meer of mindere mate onderdeel van ons cultureel historisch erfgoed. Maar er is meer. Wanneer een schip zinkt, wordt het direct bevolkt door diverse diersoorten. Het wrak raakt uiteindelijk helemaal begroeid met zee-anemonen, mosselen, algen, poliepen, zeepokken, broodspozonen en dodemansduimen, de enige koraalsoort die in de Noordzee leeft. Al dit leven trekt krabben, kreeften, zeesterren en zee-egels aan. Maar natuurlijk ook vis. Talloze vissoorten zoeken eten en beschutting bij wrakken, zoals kabeljauwen, steenbolken, zeebaarzen en koolvissen. Rondom de wrakken leven pitvissen, zeedonderpaden, platvissen en grondels. Bovendien vervullen wrakken ook een kraamkamerfunctie, bijvoorbeeld voor jonge kabeljauw: gul. Ook haaien en roggen worden weleens door hengelaars gevangen nabij wrakken. Wrakken leveren ongeveer de helft van de biodiversiteit van onze Noordzee en zijn daarmee een belangrijk onderdeel van het Noordzee-ecosysteem.

Sportvissers willen de vissen die rond het wrak verblijven graag vangen...
Foto: Sportvisserij Nederland

hebben" zegt Breve van Sportvisserij Nederland. "Daarom wordt naar alternatieven gezocht voor vislood, zowel voor zoet als zout water. We hebben binnen het Innovatieprogramma van de Kader Richtlijn Water een proef gedaan, waarin we een aantal varianten als vervanger voor lood hebben ontwikkeld en hier diverse groepen sportvissers en hengelsportwinkels mee in aanraking gebracht." Dankzij een bijdrage van Vereniging Kust en Zee konden hengelaars deze alternatieven goedkoper krijgen, want de prijs voor deze alternatieven ligt helaas nog steeds hoger dan lood. Kauffman: "De zoektocht wees uit, dat het vinden van een goede vervanger moeilijk is, zeker als het alternatief ook duurzaam moet zijn, zonder schadelijke stoffen, en

het ook nog handzaam en betaalbaar moet blijven."

BEWUSTWORDING

"Dankzij de aandacht voor bescherming van wrakken, dringt ook bij veel sportvissers wel door dat het anders kan en moet", zegt Breve. Wat kunnen sportvissers doen om duurzamer te vissen?

"Een vervanger zoeken voor het lood," vult Bartelink direct in. "Zij kunnen zich er minimaal bewust van zijn dat een wrak een geheel eigen leefgebied is, anders dan vissen in open zee. En dat het vissen op wrakken risico's met zich meebrengt, zoals het verliezen van lood."

Breve: "Veel mensen vissen al loodvrij, maar dat zou nog veel meer gevolg kunnen krijgen. Ik was laatst

op de pier van IJmuiden, daar vist men met bouten en stukken ijzer. Een stuk lood kost al gauw 2 euro, zonde om kwijt te raken. Vis met ijzer, is het advies." Dat beaamt Kauffman: "Stop met het gebruik van lood en kijk daarnaast ook naar alternatieven voor nylon lijnen, ook als je dan concessies moet doen in kwaliteit."

Bijeenkomst van alle bij dit bijzondere project betrokken 'stakeholders'.
Foto: Robert Steenbergen

Dierlijk leven in een grote verscheidenheid aan vormen en kleuren.

DE KRUISERS

Op 22 mijl uit de kust van Scheveningen liggen op 30-35 meter diepte drie Britse kruisers.

Pal aan het begin van de Eerste Wereldoorlog gingen HMS Cressy, HMS Hogue en HMS Aboukir op 22 september 1914 op de Noordzee ten onder. De kruisers werden aangevallen door een Duitse onderzeeër. Het betekende de dood van 1.459 Britse opvarenden. Voor de Duitsers was het bombardement van de drie schepen van de Britse Royal Navy een enorme opsteker aan het begin van de oorlog. Voor de Britten was het de grootste klap ooit toegebracht aan de onoverwinnelijk beschouwde vloot. Tegenwoordig zijn de wrakken een schuilplaats voor talloze vissen en ander onderwater leven. Deze wrakken moeten beschermd worden wegens cultureel historisch belang, ecologische waarde en recreatief gebruik. Over het drama rond deze drie kruisers maakt onderwaterfilmster Klaudie Bartelink een documentaire 'Live Bait Squadron'.

Zie voor meer informatie:

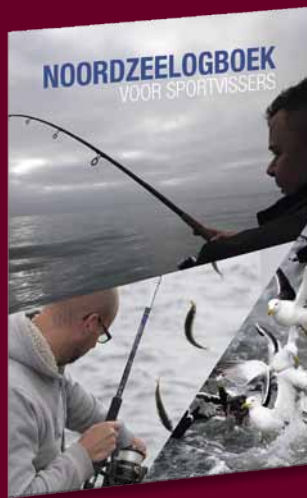
www.beschermeenwrak.nl/kruisers

HMS Cressy vóór die rampzalige dag in september 1914.

NOORDZEEOGBOEK VOOR SPORTVISSERS

De Noordzee heeft de sportvisser veel moois te bieden. Speciaal voor zeehengelaars maakte Stichting De Noordzee een logboek. Het is een informatieve aanvulling op je vistrip aan de kust of vanaf een boot. Zo wil De Noordzee sportvissers meer informatie geven over de Noordzee en haar bewoners. Het boekje biedt een mooi overzicht van veel gevangen vissoorten en andere veel waargenomen zeedieren, waaronder dolfinen, zeehonden en zeevogels. Ook wordt informatie gegeven over problemen op de Noordzee en krijg je handige tips over wat je zelf kunt bijdragen aan een schone en gezonde zee. Extra aandacht is er voor vissen bij scheepswrakken. Het logboek is gratis te bestellen via info@noordzee.nl. Een vrijwillige gift van € 2,- voor de verzendkosten wordt op prijs gesteld. Overmaken kan naar rekeningnummer 3666563 t.n.v. Stichting De Noordzee. Bij een bestelling van meerdere boekjes worden automatisch verzendkosten in rekening gebracht. Meer info: www.noordzee.nl/featured/sportvissers

Sportvissers kunnen er aan meewerken om duurzamer te vissen.

Foto: Sportvisserij Nederland

NU DOORZETTEN...

De samenwerking tussen de diverse 'partijen' is eind 2013 opgehouden, omdat de projectfinanciering, voornamelijk via de Nationale Postcode Loterij, ten einde liep.

Is het streven naar een betere bescherming van wrakken nu stil komen te liggen? "Integendeel. We zijn nog maar net begonnen!", roept Bartelink. "Als stichting blijven we dieren bevrijden, wrakken schoon-

maken en expedities organiseren om de Noordzee verder te onderzoeken, ook de komende zomer weer. De documentaire over de Britse Cruisers die dit najaar uitkomt, zal mogelijk een aanleiding zijn voor nog meer bewustzijn. En ook hopen we dat het tot ratificatie van het UNESCO verdrag komt."

Kauffman: "Kust & Zee is begonnen met een project dat de opgedoken visnetten recyclet tot o.a. sokken en badpakken. In dat kader maken we nog veel scheepswrakken schoon. Ook organiseren we publieksactiviteiten en kinderworkshops op het strand."

Van der Veen: "Stichting De Noord-

zee blijft betrokken bij onderzoek naar zeeleven op wrakken en het belang van harde substraten voor de biodiversiteit van de zee."

Voor Sportvisserij Nederland blijft wrakkenbescherming ook belangrijk, stelt Breve. "Simpelweg omdat hier goed vis te vangen valt, ook in vergelijking met andere delen van de Noordzee. Ook voor de samenwerking binnen 'Bescherm een wrak' waren we hiermee bezig en dat zetten we nu ook voort. Wat ons betreft mogen er ook kunststraffen aangelegd worden. Daar ontstaat dan eenzelfde biodiversiteit als op de wrakken en kan ook talloze vissen als kabeljauw en zeebaars aantrekken."

WAT KUN JIJ DOEN?

- Wees zuinig met lood. Lood is een milieuvervuilende stof en hoort niet in de zee. Probeer zo min mogelijk lood te verliezen. Vis met loodvervangers, bijvoorbeeld van gietijzer. Gooi lood dat je niet meer kunt gebruiken niet in zee, maar neem het mee naar huis en lever het in bij het chemisch afval.
- Zorg dat je zo min mogelijk lijnen verliest. Dat kan al door een dunnere onderlijn te gebruiken. Wanneer je lijn blijft haken, verlies je alleen die onderlijn.
- Gooi geen afval overboord. Met name plastic afval vergaat heel langzaam. Zeevogels zien drijvend plastic aan voor voedsel en kunnen eraan doodgaan. Dieren raken in afval verstrikt.
- Zet ondermaatse vis altijd terug. Houd je aan de minimum maten.
- Neem niet meer vis mee dan je voor eigen consumptie nodig hebt en zet de overige gevangen vis direct weer onbeschadigd terug.
- Zie de gedragscode voor zeevissen op de website van Sportvisserij Nederland: www.sportvisserij nederland.nl

Er viel nog veel te verbeteren! Duik de Noordzee schoon heeft tijdens het project 100 wrakken schoongemaakt van visnetten en lijnen.